

Iwona Benenowska
List jak orzech pełnowartościowy... – o języku listów
Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej
Bydgoszcz 2021, ss. 186

Książka Iwony Benenowskiej jest jedną z niewielu publikacji na gruncie polskim, która skupia się na deskrypcji środków językowych użytych w strukturach dialogowych zawartych w interesujących źródłach, jakimi są listy prywatne. Jako teksty językowe listy są istotnym źródłem informacji o ludziach i sprawach, ale też są uwikłane komunikacyjnie w organizację semantyczną i strukturalną stosowaną do tego typu wypowiedzi. Idąc tym tropem, można interpretować list w kategoriach komunikacji między ludźmi, odbywającej się w różnych kontekstach: językowym, kulturowym, społecznym i sytuacyjnym. Jest to bowiem rodzaj dyskursu pisanego, a więc utrwalonego, w związku z tym opisywanie jego wewnętrznych struktur i sensów powinno uwzględniać rozległy kontekst, w jakim powstaje dana wypowiedź. Tej roli podjęła się Iwona Benenowska, która zaprezentowała ciekawe aspekty badania listów Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej do męża jako swoistych aktów illokucyjnych.

Publikację poprzedza wprowadzenie na temat korespondencji małżonków Jasnorzewskich, bowiem bazą źródłową jest zbiór listów Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej do męża, powstałych na emigracji, zaś opublikowanych w 1998 r. przez Kazimierza Olszańskiego w tomie *Maria z Kossaków Jasnorzewska. Listy do przyjaciół i korespondencja z mężem (1928–1945)*. Łącznie listy małżeńskie stanowią imponującą liczbę 862 jednostek. Autorka monografii wybrała z nich te, które dotyczą spraw ważnych, kiedy korespondujące ze sobą osoby musiały przezwyciężyć wiele przeszkód egzystencjonalnych, ale też sprawy poruszane w listach są zogniskowane wokół kwestii emigracyjnych i wewnątrzrodzinnych.

Rozważania o liście zostały przez Autorkę ujęte w kilku odrębnych studiach, które wyznaczają różne aspekty badań nad językiem tekstów, takich jak: zagadnienie dowcipu językowego (rozdział I), cechy języka familijnego (rozdział II), strategie gry językowej (rozdział III), etykieta i grzeczność językowa (rozdział IV), zachowania językowe/rytuały (rozdział V), zagadnienia z zakresu lingwistyki aksjologicznej (rozdziały VI, VII, częściowo VIII) oraz kontekst badawczy należący do JOS (rozdział VIII). Tym samym przedstawiona mi do recenzji monografia koncentruje się na zaprezentowanym w tytule języku, ale jej przedmiot wpisuje się swą zawartością w kilka obszarów badawczych: językoznawstwo, ściślej teorię komunikacji, psycholingwistykę, pragmalingwistykę, teorię aktów mowy, tekstologię, filozofię języka i epistolografię, także aksjologię lingwistyczną, dotyczy więc rozległego zakresu filologicznego. Jest to zatem praca wielonurtowa, lokująca się na mapie rozmaitych dyscyplin humanistycznych, w jakich z konieczności porusza się współczesny badacz. Najwłaściwszym paradygmatem będzie odniesienie do polimetodologii współczesnego językoznawstwa, choć z drugiej strony można powiązać ją także z rejestrem emocjonalnym. Takie zagadnienia adekwatnie odzwierciedlają wyeksponowane w napisanej przez Iwonę Benenowską monografii, wzbogaconej pokaźną bibliografią. Ten imponujący zestaw literatury z wielu dziedzin przekłada się na krytyczną znajomość rozległego, interdyscyplinarnego piśmiennictwa, stanowi też doskonały kontekst książki, która zyskuje na randze naukowej

Ze względu na formę i treść jest to nowoczesna, sensowna metodologicznie publikacja, zaś jej innowacja nie wynika tylko z prezentowanej treści. Zaletę książki stanowią „tajemniczo” zatytułowane rozdziały, np.: *Ozy-fozy-szmozy – współczesna recepcja dowcipu językowego w listach Marii do męża, Lilczuś, Loteczek, Franciszki i czekusie – cechy języka familijnego w listach Marii i Stefana, To mój anioł struś – o grze językowej w listach Marii itp.*, zachęcające w naturalny sposób do tego, żeby przeczytać całość. Podobnie nietłwą metodologię ujmuje Autorka w ciekawej i nośnej formule porównania *List jak orzech pełnowartościowy – o języku listów M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej*, a więc tytuł również uatrakcyjnia tę pracę. Prawdziwy walor publikacji stanowią jednak analizy i interpretacje różnych zjawisk językowych i środków, które opisuje Autorka z prawdziwym znawstwem problematyki. Badaczka pozostaje przy tym otwarta na dynamikę przedmiotu własnych badań, jak i specyficznej z nim interakcji, co w perspektywie komparatystycznej powinno być nierozłączne i co pro-

centuje wielorakimi powiązaniem z różnymi trendami badawczymi. Iwona Benenowska porusza się po nich bardzo sprawnie, umiejętnie posługuje się terminologią dziedzinową, wykorzystując w równej mierze instrumentarium angielskiej szkoły oksfordzkiej, jak i to wypracowane na rodzimym gruncie językowym, m.in. przez Renatę Grzegorzycową, Jerzego Bartmińskiego, Annę Wierzbicką, a więc opisując język listów, sięga po najlepsze narzędzia i techniki językoznawstwa współczesnego. Sygnalizuje przy tym określone strategie działania nadawcy wobec odbiorcy listu, zamierzonej gry językowej i związanych z nią funkcji komunikacyjnych, jakie spełnia dany tekst, niepozbawiony ekspresji językowej, wyrażen dowcipnych, czasem kolokwialnych, wyrażających poczucie humoru Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i jej dystans do własnej osoby nawet w trudnych sytuacjach, szczególnie osobistych.

Monografia Iwony Benenowskiej burzy inercyjne przywiązanie do schematów badawczych, do których przywykł językoznawca. Na uznanie zasługuje wybór tematu i zaprezentowanie go w odmiennej perspektywie niż dotychczasowe propozycje z tego obszaru. Złożoność zjawisk językowych wymagających opisu i definicji, ich aktualność i rozpiętość interpretacyjna są wyznacznikiem mojej dobrej oceny tej pracy, emanującej bogatą przenikliwością badawczą Autorki, czego wymaga nowoczesne, interdyscyplinarne językoznawstwo. Czytelnik otrzymuje refleksję zbudowaną z wielu perspektyw oglądu zjawiska, jaką prezentuje nauka o języku.

Monografia Iwony Benenowskiej pt. *List jak orzech pełnowartościowy – o języku listów Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej* jest wartościowa pod względem analitycznym i poznawczym. Może być wykorzystana w procesie dydaktycznym, ale przede wszystkim ma wartość naukową. Z pełnym przekonaniem polecam czytelnikom prywatną korespondencję Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i zachęcam Autorkę do kontynuowania tego interesującego wątku badawczego.

Joanna Kuć

Uniwersytet w Białymstoku

joanna.kuc@uwb.edu.pl

<http://orcid.org/0000-0003-3978-9320>